

Entre els drets humans i el futur del poble valencià

Abelard Saragossà
Universitat de València

Saragossà, Abelard (2011): «Entre els drets humans i el futur del poble valencià», *Aula de Lletres Valencianes. Revista Valenciana de Filologia*, 1, p. 243-266.

RESUM

En el món actual, hi han molts pobles minoritzats en el seu propi territori. Si els moviments que busquen la recuperació d'eixos pobles volen tindre una perspectiva llarga i estar assentats en la justícia, s'han de basar en una concepció universal de la persona i en la necessitat de coordinar els pobles i les cultures. D'acord amb eixe marc, el llibre *Vida amunt i nacions amunt* (2008) té dos parts, la primera sobre qüestions socials generals i, la segona, sobre temes específics del poble valencià. En la primera part, apareix què és el cosmopolitisme, en què consistix el federalisme, què hi ha darrere de «l'unitarisme», com estan estructurats els Estats d'Europa, com s'han desenvolupat els drets col·lectius i l'existència progressiva de diverses identitats i fidelitats (com ara ser valencià, ser espanyol i ser europeu). En la segona part, hi ha una dignificació de la història valenciana, tant d'una manera general com en aspectes particulars (com ara mostrant en què ha consistit l'estudi de la Renaixença). El vessant històric es complementa amb l'explicació de què és «el valencianisme dialògic», el qual hauria de tindre transcendència en un futur pròxim.

Paraules clau: cosmopolitisme, federalisme, unitarisme, Estats, drets col·lectius, identitats nacionals, història valenciana, valencianisme dialògic

Abstract: Many peoples are marginalized in their own territory these days. Movements seeking recovery for those peoples need to be grounded on a universal concept of what a person is as much as on the need to coordinate peoples and cultures, in order to achieve an enduring perspective as much as to be based in justice. According to these principles, *Vida amunt i nacions amunt* (2008) is made up by two parts. The first part deals with general social issues. The second part deals with issues specific to the Valencian people. In the first part, the following issues are examined: what is cosmopolitanism, what is federalism, what lies behind linguistic unitarism, how states in Europe are structured, how collective rights have evolved and the evolving nature of diverse identities and loyalties, such as being Valencian, Spanish and European. In the second part, Valencian history is given a sense of respect, both in general and specific terms by showing, for instance, what was included in the process of cultural recovery ("Renaixença"). This historical inquiry is complemented by exploring the idea of "dialogical Valencianism", an idea bound to have implication for the near future.

Keywords: Cosmopolitanism, Federalism, Unitarism, states, collective rights, national identities, Valencian history, dialogical Valencianism.

1 Visió panoràmica de l'obra

1.1 De la universalitat a la valencianitat

La Universitat de València ha publicat un llibre significatiu per a dos objectius: en primer lloc, l'obra contribuïx a fonamentar les aspiracions dels pobles que volen recuperar la seua llibertat; en segon lloc, el llibre també fa aportacions per a desenvolupar més un valencianisme constructiu, un valencianisme dialògic. Cal destacar la complementarietat que hi ha entre l'objectiu universal i l'objectiu local. En un món progressivament globalitzat, els pobles que no tenen el suport clar d'un Estat difícilment tindran futur si no adopten una bona perspectiva i estan assentats en la justícia, cosa que comporta una concepció universal de la persona. Eixe marc té dos concrecions: buscar uns objectius humans universals i treballar per la coordinació dels pobles i de les cultures de tot el món.

El títol del llibre és *Vida amunt i nacions amunt. Pensar el País Valencià en temps de globalització* (2008), a cura de Manuel Lanusse Alcover i de dos professors del Departament de Filosofia del Dret, Joan-Alfred Martínez Seguí i August Monzon Arazo. La part inicial del títol (*Vida amunt i nacions amunt*) correspon a un poema patriòtic molt conegut de Vicent Andrés Estellés, *Assumiràs la veu d'un poble*, reproduït sencer en la introducció de la publicació i que tinguérem el gust de sentir per boca de Francesc de Paula Burguera en el segon congrés que donà peu a esta publicació. Era el mateix dia que es complia el 300 aniversari de la derrota d'Almansa.

D'acord amb els dos objectius de l'obra, s'estructura en dos parts, una per a tractar conceptes i qüestions generals i, l'altra, per a estudiar temes específics de la societat valenciana. Eixes dos parts són el resultat dels dos darrers congressos que ha realitzat el Grup d'Estudis sobre Personalisme i Cosmopolitisme, que forma part del Departament de Filosofia del Dret, Moral i Política de la Universitat de València.

El congrés de l'any 2002 va ser dedicat al tema «Federalisme i Orde Cosmopolita» i, ara, ocupa la primera part del llibre (p. 19-178). Entre els temes estudiats, n'hi han de ben interessants, com ara els huit següents:

1. Els orígens d'Europa a partir de Grècia, Roma i el cristianisme
2. La fonamentació filosòfica del federalisme
3. Les nocions *persona* i *nació* en un intel·lectual català tan atractiu com és Raimon Panikkar
4. Els Estats i les regions en la Unió Europea
5. Les nacions sense Estat en la perspectiva del segle XXI
6. La «neocentralització d'Espanya»
7. La lluita per la dignitat i la llibertat dels pobles americans de Mèxic
8. I el cosmopolitisme des de la perspectiva filosòfica

Al cap de cinc anys (en el 2007), el grup investigador de la Facultat de Dret va organitzar un altre congrés, que complementa l'anterior. Si el primer focalitzava temes universals, el segon tenia com a centre l'anàlisi de la societat valenciana, com indica el títol: «La qüestió nacional valenciana: una revisió crítica (1707-2007)». Els treballs presentats ocupen la segona part de *Vida amunt i nacions amunt* (p. 179-468). Dels articles publicats, uns quants tenen com a fons l'estudi d'alguna limitació del nacionalisme hereu de Joan Fuster, com ara estos quatre:

1. Anomalies en la concepció històrica de Joan Fuster
2. El paper de l'Església en la recuperació lingüística i literària

3. El valor de la Renaixença valenciana
4. El valencianisme democratacristià

Pel que fa als autors que reflexionen sobre els temes indicats, destaca la varietat ideològica. Davant dels noms de Vicent Soler, Josep Vicent Boira, Ramir Reig, Agustí Colomer, Manuel Martínez Sospedra o Vicent Franch, cal constatar que es distribuïxen per quasi tot l'espectre polític. També hi ha varietat en l'edat. Els lectors trobaran autors madurs, com ara Lluís Aguiló, Emilia Bea, Vicent Diego, Antoni López, Vicent Miquel o Albert Viciano. Però predominen els jòvens (que representen el futur), com ara Emili Altur, Vicent Baydal, Lluís Bernat Prats, Lluís Brines, Josep Daniel Climent, Lola Cubells, Cristiana García, Joaquim Juan-Mompó, Rafael Roca o Josep Antoni Solves. Al costat de la diversitat ideològica i de l'amplària generacional, hi ha la seriositat. Els lectors del llibre *Vida amunt i nacions amunt* no troben ni escrits superficials ni desqualificacions. Els treballs (en general extensos) avancen junyint tres factors: les dades empíriques oferides, la investigació argumentada i aquelles deduccions que, partint de l'anàlisi del passat, van a parar a implicacions sobre el futur. En definitiva, el llibre *Vida amunt* conté escrits pròpiament universitaris i, per tant, dignes de l'editorial que ha publicat el llibre.

1.2 Amb voluntat d'arribar a consensos i incidir socialment

Les tres característiques que acabem de comentar (voluntat investigadora, amplària ideològica i llargària generacional) van unides a un conjunt de trets que confluïxen i s'unixen per a facilitar la consecució de la finalitat de l'obra: incidir en la societat valenciana. Si volem assolir eixe objectiu, convé que practiquem l'optimisme seré que travessa l'obra. Eixa il·lusió confiada té prou força per a contrarestar aquell ambient de desencís que en el valencianisme apareix per ací i per allà des de fa més de vint anys. Certament, la situació actual no és precisament òptima. Però això només significa que hem de promoure debats sobre la identitat i la societat valenciana, perquè la il·lusió i l'optimisme només són perdurables quan es donen dos condicions: en primer lloc, ens hem de fonamentar en dades objectives; en segon lloc, l'acció política ha de donar resultats objectivament positius.

Els debats que fem haurien de ser oberts, plurals, interdisciplinaris, respectuosos amb els qui no pensen com nosaltres i, sempre, fonamentats en dades empíriques i en argumentacions. Recordem que els escrits que s'assenten en la subjectivitat i en els dogmes només poden tindre un resultat: crear divisió i enfrontaments dins del valencianisme. De fet, les capelletes són u dels mals del valencianisme, potser perquè el sectarisme sol ser inversament proporcional a la capacitat d'incidència que té un moviment social: contra més poca capacitat, més divisió i més capelletes. Buscant el camí de l'acord i de les deduccions, el llibre que comentem oferix moltes dades i moltes argumentacions, les quals haurien de potenciar la formació, el debat i la integració.

A fi de potenciar la coordinació de les diferents sensibilitats patriòtiques, el Grup d'Estudis sobre Personalisme i Cosmopolitisme proposa que arribem a una síntesi satisfactòria entre *el demos* i *l'ethnos*. El *demos* és el component democràtic o contractual, propi de la modernitat. Però la democràcia només pot ser profunda i perdurable si va unida a l'*ethnos*, que són els mites, els símbols i els sentiments, és a dir, el component cultural o comunitari, d'arrel premoderna. Així, hi han treballs

en què apareixen conceptes de la tradició política valenciana, com el foral de pacte (Francesc Eiximenis) o l'humanista de concòrdia (Joan Lluís Vives).

De fet, els lectors del llibre troben un «valencianisme dialògic», que mira de conjuminar el republicanisme del contractualisme democràtic i l'arrelament identitari en la pròpia idiosincràsia històrica valenciana. El resultat de fondre eixes dos forces és un poble, una nació política valenciana, que és titular de drets històrics i que forma una comunitat de llengua amb les Illes Balears i amb Catalunya.

Si valorem les propostes descrites, crec que no és difícil arribar a la convicció que els seus objectius són assumibles per una gran part del poble valencià. Ens trobem davant d'una característica important del valencianisme constructiu i dialògic que destil·len les pàgines de *Vida amunt*: buscar objectius que pugua fer seus una part majoritària de la societat valenciana. Una altra característica destacable dels treballs que conté el llibre *Vida amunt* és la voluntat de solucionar el resultat dels enfrontaments socials dels anys setanta i huitanta, durant la transició a la democràcia. Aleshores, es va produir una fractura en la societat valenciana, que és una situació ben poc favorable per a incrementar el recobriment d'un poble. En conseqüència, davant d'una tal situació cal fer propostes que, a més de ser pacificadores i constructives, permeten arribar a consensos sobre la naturalesa del poble valencià i la seua llengua pròpia. Realment, els consensos són necessaris per a fer avanços significatius en la recuperació de la consciència i la voluntat de ser valencians.

1.3 Propostes modernes i alhora suggestives

Hem parlat de debats racionals i respectuosos; hem fet referència a un optimisme seré i a un arrelament en la identitat valenciana; hem esmentat propostes nacionals amplament assumibles i, per tant, consensuables. Tots eixos factors són indispensables. Però, amb això, no n'hi ha prou. La recuperació d'un poble no es fa només amb la llengua i la identitat. Per a aconseguir que una societat es decidisca a caminar cap a un futur propi, també hem de considerar components socials i econòmics, que els lectors de *Vida amunt* trobaran.

Així, hi han treballs que mostren la «neocentralització d'Espanya», la qual es manifesta de moltes maneres (com ara en el potenciament de l'Espanya radial que té com a centre Madrid en les carreteres, en els aeroports, en les vies, per a culminar en el centre de la vida espanyola i del sentiment d'espanyolitat).

Enfront de l'Espanya centralista, apareix el marc històric de la societat valenciana: una àrea econòmica i social euromediterrània (o llatina occidental), que va des de Cartagena pel sud fins a Tolosa i Marsella pel nord, passant per Saragossa i per Barcelona. Eixa àrea econòmica demana unes infraestructures adequades, les quals haurien de potenciar que la costa mediterrània occidental es convertisca en la porta d'entrada a Europa d'aquell comerç intercontinental amb Orient que arriba a la mar Mediterrània pel canal de Suez. A més, la situació geogràfica de la regió que va de Marsella a Cartagena facilita el diàleg intercultural, del qual haurien d'eixir aportacions a l'arrelament nacional i a l'enlairament cosmopolita, que són dos valors que només tenen realment sentit quan s'alimenten mútuament i es completen.

Contat i debatut, en el llibre *Vida amunt i nacions amunt* són tan destacables les aportacions en dret, en sociologia i en economia com significatives són les reflexions sobre la identitat i la història dels valencians. A més, eixa visió ampla facilita l'elaboració d'unes propostes valencianistes que, a més de ser amplament assumibles, també siguen modernes i suggestives. Encara que hauria de ser una

obvietat, l'evolució de les darreres dècades aconsella que ho diguem: si el valencianisme vol quallar, ha de fer propostes que, a més de ser assumibles per a la majoria de la societat valenciana, també siguen atractives per a una part significativament alta dels valencians actuals.

A fi que els lectors tinguen una idea més concreta sobre el contingut de l'obra, comentarem uns quants dels 27 treballs que integren el llibre.

2 Una part de les idees exposades sobre el dret i sobre el federalisme

2.1 *Què és el federalisme i què hi ha darrere de «l'unitarisme»*

En l'article «Fonaments filosòfics de la idea federal», Antonio Rivera García (de la Universidad de Murcia) descriu què són els Estats anomenats «unitaris» i què són els Estats federals. L'unitarisme (que busca «l'Estat-nació») es fonamenta en un principi fals: «pensar que un poble és absolutament homogeni». En canvi, el federalisme «coneix, respecta i usa favorablement la realitat natural, social i històrica, així com les tradicions dels pobles»; cerca la «unitat en la diversitat»; «proposa models asimètrics que siguen capaços de reflectir l'heterogeneïtat existent entre els membres que integren el cos polític federal».

També és important saber com estan estructurats els Estats d'Europa, tema desplegat en «Estats i regions en la Unió Europea», de Santiago Petschen (Universidad Complutense de Madrid). Els més regionalitzats són Alemanya, Àustria, Bèlgica, Espanya, una part d'Itàlia i una part del Regne Unit. L'autor pensa que, «per a construir una Europa unida, coherent i harmoniosa, cal tractar en positiu la complexitat».

2.2 *Dels drets col·lectius a la plurinacionalitat*

Un treball que haurien de llegir molts valencianistes és «Nacions sense estat en la perspectiva del segle XXI», d'Emília Bea (Universitat de València) i Manuel Lanusse. Els autors citats fan una història sobre com l'ONU, a partir de la seua fundació (1945), ha anat elaborant un dret internacional on els subjectes no són només els Estats, sinó també els pobles, cosa que comporta els drets col·lectius. Una idea bàsica és la següent: els drets i els deures dels pobles són «una fructificació dels drets fonamentals de la persona humana en la seua dimensió social i cultural». Hi han hagut diversos avanços significatius, com ara la Declaració sobre els drets de les persones que pertanyen a minories nacionals, ètniques, religioses o lingüístiques, de 1992. Però el desplegament no és encara satisfactori per a les nacions minoritzades.

Els autors dediquen una secció a descriure com ha evolucionat el dret de les minories nacionals en el marc europeu. El Parlament Europeu ha escoltat les reivindicacions de les minories nacionals i ha pres resolucions i acords, encara que les mesures de control per a garantir la realització dels acords són febles; a més, les resolucions són recomanacions i, per tant, no obliguen. Certament, totes eixes accions han contribuït a crear un ambient favorable a les llengües minoritàries; però no hi ha un dret comunitari de les minories; només un dret fragmentari, de creació vacil·lant i poc arrelat en la jurisprudència. En les p. 118-119, els autors mostren dades que fan pensar que, la voluntat de respectar i potenciar els pobles sense Estat, no és gran.

Una altra part del treball parla sobre el declivi de la concepció huitcentista de l'Estat-nació. En concret, la fidelitat exclusiva a un Estat tendix a desaparèixer, de tal manera que són possibles diverses identitats i diverses fidelitats (com ara ser valencià, ser espanyol i ser europeu). Els autors remarquen que, sovint, els moviments nacionalitaris són progressistes i democràtics, i s'enfronten a Estats arcaics. De fet, el nacionalisme no despersonalitzador, moderat, inclusiu i democràtic és incompatible amb el feixisme, amb el racisme o amb la discriminació de minories. La identitat de les nacions sense Estat no s'oposa als drets individuals ni a la solidaritat. Busquen una sobirania compartida. La plurinacionalitat i l'autogovern són, cada volta més, precondicions bàsiques per a garantir una democràcia de qualitat, tant en el nivell estatal com en l'europeu.

Són tants els temes importants que tracten Emília Bea i Manuel Lanusse (com ara l'anomenat «patriotisme constitucional»), que no puc ni tan sols esmentar-los. Només diré que hi ha una part dedicada a analitzar l'evolució de l'Estat espanyol després del franquisme, amb una descripció tan clara com contundent. Realment, estem davant d'un treball molt ben fet, amb moltes idees, molt dens i amb molta bibliografia. És un escrit que hauria de circular i ser comentat entre els valencianistes. Deixeu-me acabar reproduint unes paraules agudes: «Les nacions sense estat no són un problema per a la construcció de la Unió Europea, sinó que per contra formen part de la solució»; «per a arribar a una Europa unida en la diversitat (que és com la somiaven els pares fundadors), cal incorporar les nacions sense estat; sense eixa mesura, serà molt difícil superar els dèficits democràtics».

2.3 *Sobre la «neocentralització d'Espanya» i sobre el cosmopolitisme*

Josep Vicent Boira (Universitat de València) demostra la «neocentralització d'Espanya» amb dades empíriques. Així, mentres que Madrid creix en el període 1964-2001, l'Eix Mediterrani s'estanca. Un altre exemple: Madrid despega entre 1991 i 2001 en aeroports i vola en ferrocarrils. Per una altra banda, l'intel·lectual valencià mostra que «la Comunitat Valenciana no rep més, a pesar del que diuen a Catalunya». A més, la diferència entre Madrid i l'Eix Mediterrani es manté siga quin siga el partit que governe l'Estat. Així, en el període 1991-2002 (amb governs diferents) els dèficits són iguals. Una mostra: en el període 2001-2005, l'Estat espanyol invertix de mitjana 61.000 euros per 1.000 habitants; en canvi, en el País Valencià i Catalunya la inversió és de 37.000 euros. Boira acaba recordant que eixa situació no és nova, perquè Lluís Lúcia feia reivindicacions similars en 1931 des de la Dreta Regional Valenciana; o, en 1932, mostrava eixa realitat l'economista Romà Perpinyà.

Lola Cubells Aguilar presenta un treball sobre «La lluita per l'autonomia a Mèxic». Descriu un altre Estat «unitarista», el qual durant quasi un segle ha impedit la descentralització administrativa i política; les cultures «indígenes» viuen discriminades i marginades. En 1994, l'Exèrcit Zapatista d'Alliberament Nacional intentà resoldre problemes pacíficament, però el govern no va complir els acords. L'Estat «revolucionari» no ha canviat l'Estat colonial. En la darrera dècada, la lluita dels pobles americans ha crescut.

Al final de la primera part, Cristina Garcia Pascual (de la Universitat de València) estudia l'aparició i el desenvolupament del cosmopolitisme, des de la Grècia clàssica als nostres dies. El cosmopolitisme va lligat a la defensa de la dignitat de la persona i a l'oposició als privilegis. El seu enemic són els Estats. Un autor austríac, Kelsen, proposa que la persona siga subjecte de drets sense

considerar els Estats. En l'ONU, no hauria d'existir el dret al veto i, el tribunal de la Haia, també s'hauria d'aplicar a les persones.

3 Una part de les idees exposades sobre la identitat i la història dels valencians

3.1 Dignificació de la història valenciana

En les reflexions sobre la història valenciana, el primer treball (d'un historiador jove, Vicent Baydal, Barcelona, CSIC) és molt recomanable: «"Què som i per què som com som?" Un nou model interpretatiu per a l'evolució històrica de la identitat col·lectiva valenciana», p. 179-214. Descriu quins són els fonaments de la interpretació històrica de Joan Fuster i argumenta per què eixa interpretació és poc objectiva. L'historiador fa una síntesi històrica entre els segles XIV i XIX. Explica que el terme *nació* tenia un valor molt diferent al d'ara ('comunitat de persones que compartien una llengua o una religió'), ja que no tenia implicacions polítiques. En canvi, la creació de les Corts Valencianes va afavorir l'aparició d'una consciència política territorial, que va potenciar el nom *valencià* per a indicar tant el poble (com ara en Ausiàs March) com la llengua (Joanot Martorell és un exemple). Baydal critica un filòleg actual perquè, sabent com de diferent és el valor del terme *nació*, aplica el valor actual (eminentment polític) al terme medieval (amb un valor gens polític).

En els segles XVI i XVII, les classes dirigents dels països de la Corona d'Aragó defenen fortament la seua pàtria. Eixa defensa derivava de la consciència històrica i, sobretot, de l'ordenament jurídic, ja que assegurava la seua participació política, frenava el poder del rei i potenciava un govern consensuat entre els estaments. En el segle XVIII, es crea una identitat espanyola basada exclusivament en la història, el dret i la llengua de la Corona de Castella. Com a conseqüència d'eixe procés, els intel·lectuals valencians del segle XIX reinventen una identitat valenciana adaptada a les característiques de la nova identitat espanyola. En eixa creació ideològica, la tensió màxima és la llengua, perquè reduir-la a la marginalitat comportava la seua substitució pel castellà, cosa que feia desaparèixer la particularitat. En aquella època, hi ha una interiorització massiva de la consciència regional valenciana, supeditada a la consciència nacional espanyola. La transformació del regionalisme en nacionalisme s'esdevé en la segona dècada del segle XX; no va reeixir perquè hi havien dos moviments molt forts (el republicanisme i el catolicisme social), els quals no existien en l'època en què el catalanisme qualla (a finals del segle XIX).

La part més il·lustrativa del treball de Baydal és quan, analitzant tres fets concrets, mostra que les idees de Fuster deformen la realitat i, sobretot, presenten com a negatius fets que en realitat eren positius. La primera anàlisi és sobre la Guerra de Successió. Contra la creença que hauria sigut una insurrecció rural contra els nobles, l'historiador valencià indica que els estudis han mostrat que tots els estaments socials varen confluïr en la defensa dels Furs. A més, descriu quins eren els factors econòmics que feien que els nobles, els burgesos i el poble estigueren units i enfrontats al pretendent borbònic i a França. Paradoxalment, la reducció de la guerra al qüestionament del règim senyorial és una deformació que varen fer els filoborbònics per a desprestigiar l'austracisme. Una altra dada positiva: l'alçament va ser purament valencià, amb una intervenció molt activa del sector dominant i sense cap acció de l'exèrcit estranger. A més, el projecte de país que defenien els valencians era semblant al de Catalunya. Per tant, en 1707 no hi havia «desviació

nacional» de la classe dominant, sinó un projecte de futur proposat per un sector dels dirigents amb el suport d'una bona part del país.

El segon fet analitzat és sobre el final del segle XVIII. Fuster hi veia unes classes dirigents inútils, un país inarticulat i un esforç valencià per a «integrar-se en la proposta “nacional” que els era feta des del centre». En canvi, Baydal descriu que els estudis han demostrat que existia una burgesia mercantil i industrial potent, amb uns interessos anàlegs als catalans. Un polític castellà remarcà que les Juntes de Comerç de Barcelona i València estaven perillosament vinculades i havien neutralitzat l'intent d'uniformar-nos a les lleis de Castella. De fet, la Societat Econòmica de València s'havia enfrontat al Consell de Castella. És il·lustratiu que, amb els seus diners, aquells burgesos i mercaders convertiren el moll de fusta de València en un port, ja que la monarquia no volgué pagar-ho. En canvi, els il·lustrats valencians sí que varen ser aliats del centralisme. Però conservaven la consciència territorial i històrica; a més, estudiaren el dret foral i recopilaren obres de literats valencians. De fet, entre 1786 i 1815 es publicuen més obres en valencià en València que en Catalunya. Les edicions dels erudits establits en Madrid preparen la recuperació literària del segle XIX.

El tercer episodi estudiat és sobre les Corts de Cadis. Com adés, els processos valencians i els catalans són similars; això no obstant, els fets catalans es valoren bé en Catalunya, mentres que els fets valencians s'interpreten negativament en València. Els reformistes moderats o conservadors afirmaven que la llibertat estava en la identitat històrica d'Espanya i, per tant, en les diverses pàtries territorials. Per contra, els «revolucionaris» deien que la llibertat estava en la capacitat d'establir un ordenament polític i canviar-lo. La proposta dels reformistes moderats comportava institucions de cada territori històric, mentres que els «revolucionaris» volien institucions centrals per a tot l'Estat i delegacions d'eixes institucions. Mirem com reaccionà un extremeny davant dels moderats: «Estamos hablando como si la Nación española no fuera una sinó que tuviera reinos y estados diferentes. Si aquí viniera un extranjero que no nos conociera diría que había seis o siete naciones».

Dels quatre informes valencians que coneixem per a les Corts de Cadis, dos tenen l'actitud descrita. El de Sogorb diu que preferix les Corts estamentals de tipus aragonés sobre les castellanes, i ho argumenta en l'absentisme dels nobles de Sogorb, que no anaven mai a la ciutat. L'Audiència de València argumenta que, en els Furs, hi havia equilibri de poders i un orde social adequat i dinàmic. Eixe conjunt harmònic combatia l'absolutisme, salvaguardava la llibertat dels territoris i garantia el progrés de la societat. A més, els Furs afavorien l'equilibri entre el rei i el regne a causa de la legislació i de la fiscalitat paccionada. Els Furs també potenciaven l'equilibri dins del regne a causa de la participació de l'estament popular en els consells municipals, en l'administració de justícia i en les Corts. El resultat d'eixe conjunt de fets era promoure el desenvolupament de les viles valencianes, contra «la degradación fatal que reynaba en las Cortes del Reyno de Castilla». De cara al futur, convenia tornar a aplicar eixe model, perquè «renaceria la felicidad de los Valencianos, y aun de todos los españoles». És a dir, els informants valencians volien que el model de la Corona d'Aragó s'aplicara a la Corona de Castella.

Concloquem. Vicent Baydal proposa una lectura de la història valenciana que està d'acord amb els estudis que han anat desplegant-se en les darreres dècades i, sobretot, fa una interpretació en què la història valenciana deixa de ser, pràcticament des de l'origen, una successió de fets negatius i de personatges

indolents o traïdors. Per contra, l'intel·lectual valencià mostra uns fets històrics que fan sentir als lectors satisfacció de ser valencians. A més, eixa interpretació de la història permet que el valencianisme actual s'hi puga identificar i, per tant, es puga sentir hereu d'uns predecessors dignes.

Si traslladem la mirada del passat al present, cal dir que un altre historiador valencià (Pedro Ruiz Torres) ha observat que, a pesar que les investigacions han mostrat que la majoria dels fonaments de Fuster no són certs, els projectes del nacionalisme valencià no han canviat. Realment, el valencianisme necessita augmentar la capacitat de reflexionar per a deduir en què hem actuat bé i en què hem errat. Precisament, el llibre que comentem és molt útil per a potenciar eixes qualitats indispensables en tot moviment social.

3.2 L'Església en l'ús del valencià

En l'article «El paper de l'Església en el procés de recuperació lingüística i literària», Antoni López Quiles (Universitat de València) comença per recordar que, segons els intel·lectuals de les darreres dècades (Joan Fuster, Badia i Margarit, Vicent Pitarch), l'Església hauria sigut el principal factor de castellanització. Ara bé, eixes afirmacions tenen molt poc de suport empíric. O, més ben dit, l'autor mostra que, si indaguem en la història dels darrers tres segles, les dades que trobem són ben diferents de l'atribució dita. Posem-ne algun exemple.

En 1707, l'Església valenciana és austracista i, en 1739, un cronista castellà parla de l'obstinació dels valencians a l'hora de conservar el valencià en la trona. De fet, els predicadors predicaven en valencià abans de 1707 i també després. A més, mostra com, en el segle XVIII, s'eixampla molt l'ús escrit del valencià gràcies a l'Església: Lluís Galiana, Teodor Tomàs (que Fuster havia bandejat sense arguments), edicions d'Eiximenis i de Turmeda, poesies (alguna de les quals defén l'ús del valencià), molts gojos (¡trenta mil!), que tenien una llengua tradicional i unificada... Diguem de passada que un altre treball del llibre («La posició lingüística del canonge Teodor Tomàs», de Joaquim Juan-Mompó Rovira) explica per què són importants les reedicions i l'actitud lingüística de Teodor Tomàs. Davant d'eixe panorama, resulta que la producció en valencià externa a la religió és molt reduïda. La conclusió és la següent: «La irrupció del castellà en els rituals del segle no nega l'afirmació de continuïtat lingüística, ans al contrari: tot i l'oficialitat del castellà, consignada legalment en les publicacions dels rituals, podem verificar una admirable persistència del valencià».

Antoni López no toca pràcticament el segle XIX, ja que pertany a l'objecte d'estudi de l'article que comentarem a continuació. Sobre el segle XX, l'autor comenta que els assistents al congrés de Barcelona de 1906 eren Llorente i capellans; i continua dècada a dècada mostrant aportacions de l'Església. El resultat final és prou diferent de la creença que s'havia estés en el valencianisme: «Potser li exigim a l'Església molt més del que li exigim a la societat. Però, sector social a sector social dels valencians (siga el col·lectiu de metges, el d'advocats, el dels professors universitaris o el que siga), ningú pot mostrar una biografia tan intensa com eficaç en la conservació, recuperació i impuls del valencià».

El treball presentat està complementat pel d'Agustí Colomer («D'Acció Valenciana a la Unió Democràtica del Poble Valencià»). Entre altres coses, l'autor mostra que un corrent del valencianisme ha estat unit al personalisme pràcticament des del naixement d'eixe corrent filosòfic i cristià (al començament dels anys trenta).

3.3 Reivindicació de la Renaixença

Un altre article de lectura molt recomanable és el de Rafael Roca (Universitat de València), «Una mirada nova a la Renaixença valenciana». En eixa qüestió, la lectura poc objectiva és tan important com en el tema de l'església en l'ús del valencià. Els lectors troben afirmacions aborronadores: «La valoració que la Renaixença valenciana mereix a la majoria de la intel·lectualitat valenciana és tan negativa, tan uniforme i monolítica que, de vegades, hom té la sensació que una part de la nostra comunitat científica és una massa estàtica que sobreviu a base de tòpics bastits al damunt de quatre intuïcions enunciades als anys seixanta i setanta del segle passat, i repetides des d'aleshores fins a la sacietat. Una part substancial de la nostra intel·lectualitat que ha trobat en Teodor Llorente i en la major part de ratpenatistes de finals del segle XIX el boc expiatori en qui descarregar frustracions col·lectives i fracassos nacionals».

Mirem unes quantes deformacions. La Renaixença valenciana només hauria produït manifestacions folklòriques sense incidència social. Hauria sigut un fracàs social i cultural de la burgesia valenciana (contràriament a la catalana); i el principal responsable seria Teodor Llorente. Com que l'estudi estava oficialment «resolt» i «dilucidat», no calien tesis doctorals que analitzaren la vida i l'obra dels seus protagonistes; ni edicions que posaren a l'abast dels lectors actuals els llibres que el període havia produït... No calia res de tot això; perquè, amb una dotzena escassa d'aproximacions i d'estudis tangencials, el gruix dels nostres intel·lectuals ja havia emés un diagnòstic segur, contundent i indubtable: la Renaixença valenciana havia sigut un gran fracàs.

Davant d'eixe panorama, és normal que les noves generacions d'intel·lectuals no dedicaren gens de temps a estudiar la Renaixença. El resultat és que continuem sense saber pràcticament res de la lírica que elaboraven molts autors, ja que no disposem d'edicions en què llegir les seues obres; i a penes tenim notícies de la incidència social i cultural que aconseguiren publicacions històriques i literàries.

En 1983, Lluís Guarner va fer un estudi de Llorente que «evidencià que el que s'havia expressat anteriorment eren desitjos, més que no realitats, i que ni Llorente ni tot l'entramat literari i cultural que l'envoltava no havien sigut suficientment estudiats ni entesos». Això no obstant, el treball de Guarner no va ser massa tingut en compte. La situació començà a canviar en 1995, quan els germans Sirera editen l'obra d'Escalante i afirmen que «és molt més rica i complexa del que convencionalment s'ha pensat. Confiem que, amb la nostra edició es puga començar a canviar aquestes visions, diguem-ne, rutinàries». El mateix any, el Quadern de la revista *Saó* està dedicat a Llorente, personatge a qui l'any següent Rafa Roca dedica la tesi de llicenciatura. En 1999, els historiadors Archilés i Martí estudien Bernat i Baldoví i, «allà on d'altres només havien vist sucursalisme i mediocritat», ells troben «l'aflorament d'un sentiment regional, l'esforç d'estudi d'un passat sentit com a gloriós, i el fonament de posteriors ideologies i moviments socials que, si bé no han aconseguit moure masses, han condicionat notablement la nostra manera de ser».

Sobre el retret de «l'apoliticisme» de Llorente, Roca observa que la societat civil valenciana tenia una consciència tan altament espanyola i era tan espanyolista, que Llorente considerà que la millor manera de canalitzar la Renaixença era tindre-la fora de la política oficial. Així i tot, «patí nombrosos cops procedents dels

sectors socials que no la desitjaven, i que la contemplaven com una amenaça per a la unitat espanyola. Colps que els patricis de Lo Rat Penat aconseguiren aturar gràcies al seu prestigi social i polític, i fent ús de l'escut ideològic que els proporcionava l'apoliticisme».

L'autor acaba observant que, en el fons, els qui havien estudiat la Renaixença havien fet poc més que mirar-la des del present: cap dels investigadors s'havia parat a examinar quines havien sigut les causes que explicaven el comportament dels renaixentistes; ningú havia reflexionat sobre les possibilitats reals que oferia la societat valenciana de finals del segle XIX per a albergar un moviment a qui no oferien suport ni l'Església, ni la universitat, ni la major part de la classe política i del sector benestant. De fet, els ratpenatistes eren repetidament acusats de «separatistes» únicament per escriure en una llengua diferent de la castellana.

3.4 Treballs divergents del to predominant

En el llibre que comentem, hi ha algun treball que divergix de la línia que hem presentat, però que hauríem de tindre en compte. En «El valencianisme realment existent», Ramir Reig (Universitat de València) parla sobre els industrials i sobre els conservadors, dos col·lectius de què no hauríem de prescindir. Pareix obvi que no podem fer una història del valencianisme sense intentar deduir quin pes tenien eixos dos sectors en el conjunt de la societat i com hi incidien. Paradoxalment, Reig focalitza els sectors dominants des de l'admiració pel nacionalisme dels anys setanta i huitanta, sentiment que també té per Blasco Ibáñez. No he comprés tampoc l'opinió sobre Joan Fuster: a pesar que el que va escriure era alié a la manera de pensar i de sentir de la immensa majoria de valencians, tindria raó.

Per unes altres causes, també sorprén l'article de Josep Solves («Una nova forma d'entendre el valencianisme»), sociòleg de la Universitat Cardenal Herrera. Defensa que, des de la Renaixença, el valencianisme no ha parat de créixer, per bé que dins dels partits polítics espanyols. Així, durant la restauració els partits són inicialment del tot espanyolistes; però, amb la finalitat de guanyar vots, van assumint reivindicacions regionals. Després del franquisme, el PSOE incorpora factors del PSPV i, al cap de poc, el PP va assumint components regionalistes de dreta. En canvi, el valencianisme polític ha tingut molt poc de suport electoral.

El treball de Solves s'ha interpretat com a un rebuig del valencianisme polític. Això no obstant, apuntaria que eixa lectura es basa més en una terminologia poc clara que en idees. Certament, el sociòleg de Sueca s'aparta del valencianisme no democràtic. Però també és veritat que està a favor del «valencianisme dialògic» (que comentarem en l'apartat següent). Davant d'eixa dualitat, ens podríem preguntar si l'actitud de Solves no és, en el fons, la que hauria de practicar la immensa majoria dels valencianistes.

3.5 El «valencianisme dialògic»

August Monzon i Arazo (Universitat de València) dedica un article a descriure les fonts històriques del «valencianisme dialògic», que començarien amb Sanchis Guarner i Emili Gómez Nadal. També tracta els autors posteriors que han anat concretant-lo i eixamplant-lo. Com indica el seu nom, el valencianisme dialògic s'oposa al sectarisme i al dogmatisme, i pretén curar i superar la fractura

social dels setanta per a poder incidir en una part significativa de la població valenciana.

En «Una proposta de pensament per al valencianisme del segle XXI», el jove Joan Alfred Martínez i Seguí (Universitat de València) descriu l'evolució de la filosofia i l'aplica al valencianisme dialògic a fi de donar-li fonaments filosòfics. U dels factors és procurar que hi haja un equilibri entre el sentiment, la racionalitat i la democràcia. L'intel·lectual presenta una perspectiva atractiva, ja que descriu tota una sèrie de concepcions que, en compte d'entendre-les com a antagòniques, les interpreta com a complementàries (un exemple: la tradició i la modernitat). El treball que presentem també conté una anàlisi del pensament de Fuster (com ara la contradicció entre la recerca de racionalitat i la concepció de les nacions i de les llengües com a una essència objectiva).

El darrer treball sobre la «revisió crítica de la qüestió nacional valenciana» és d'un valencianista històric, Vicent Soler («Algunes claus per a superar la invisibilitat dels valencians al segle XXI»), economista de la Universitat de València. Entén que la recuperació i la consolidació de la consciència de poble és bàsica per a fer que els valencians siguem visibles i pesem, tant en Espanya com en Europa. A més, el valencianisme també té valors socials interns, ja que sense la voluntat de dirigir la nostra societat no seria possible la construcció d'una democràcia política. Deutor bàsicament de les idees de Sanchis Guarner, el valencianisme polític ha de ser un moviment inclusiu a partir de l'adhesió a un projecte de futur com a poble.

A pesar de la derrota de les propostes del valencianisme durant la transició democràtica, Soler valora positivament aquella època perquè «hui ningú no gosa de menystenir la identitat valenciana». Al costat d'eixe reconeixement, l'economista és autocrític: «Cal eradicar aquesta barreja de prepotència intel·lectual i d'ingenuïtat política que ha caracteritzat el valencianisme en el passat». L'objectiu ha de ser «penetrar en les entranyes de la societat valenciana a fi de trencar les barreres que aïllen el valencianisme de la gran majoria del nostre poble».

Per a assolir eixe objectiu, també cal canviar la idea d'Espanya, que «no pot ser una simple Castella ampliada». Denuncia que l'escola, els mitjans de comunicació i el propi entorn cívic i social han escampat «una pàtina d'espanyolisme visceral», assentat «en bona part sobre una manipulació historicista, gairebé mitològica». Contra la classe política de Madrid, reivindica els drets històrics, objectiu unit a la defensa del federalisme de la Corona d'Aragó. Davant del model radial que té Madrid com a centre, proposa que cal potenciar moltes ciutats espanyoles. També és necessari distribuir equitativament les inversions, en les quals València, Catalunya i les Balears estan en la cua, situació que no és conjuntural, sinó històrica.

En definitiva, el valencianisme no és una mirada que es perd en el passat, sinó una voluntat de cohesionar la societat valenciana i un instrument per a aconseguir millorar la qualitat de vida de tots plegats.

4 Mirant al futur

Tenint en compte que els editors tenen tant d'interés en la filosofia del dret com en l'estudi de la societat valenciana, és coherent que hagen inclòs un apèndix de documents poc coneguts que mostren que el valencianisme té perspectives europees des de 1931, any en què l'Ateneu Mercantil de València va elaborar un *Missatge per a una Europa unida*. Eixe document va seguir per articles de Francesc

de Paula Burguera (de 1965), de la revista *Al Vent* (1964-1968), de Vicent Ventura (1993) i de la Unió Democràtica del Poble Valencià, la qual va elaborar en el 2003 una *Proposta valenciana sobre el futur de la Unió Europea*. La perspectiva valenciana es completa amb dos articles d'uns dels pares de la unió europea, Demis de Rougemont, que qüestionava els Estats-nacions i defenia la importància de les regions i de les ciutats en la creació d'una federació europea.

El llibre es clou amb un epíleg dens, impactant, ple de reflexions sobre el present i sobre el futur del poble valencià. Elaborat pel Grup d'Estudis sobre Personalisme i Cosmopolitisme, es titula «Tres segles després de la Nova Planta». Està centrat en la descripció dels darrers quaranta anys: evolució mundial (en l'economia, en la societat i en la filosofia), proposta de quins haurien sigut els dos errors més profunds de Joan Fuster (segon paràgraf de la p. 542 i darrer de la p. 543), anàlisi de l'actuació del bipartidisme espanyol en l'Estatut de 1982 (p. 544) i en el del 2006 (p. 545-546), i quines condicions s'han de donar per aconseguir que els valencians millorem sensiblement la nostra societat.

Estem davant d'un document que hauria de ser debatut amplament en la societat valenciana. Com ara, les organitzacions i els partits polítics valencianistes el podrien enviar a tots els seus membres animant-los a llegir-lo, analitzar-lo i debatre'l. A més de l'agudesesa de les anàlisis i la pertinència de les deduccions, convé notar que estan dites amb una veu atronadora (amb el valor que té l'adjectiu – 'tan impactant com un tro' – i amb el que per ara és purament potencial – 'tan impactant com un sermó dit des de la trona' –). Qui es pense que ser moderat va lligat a tindre poc de caràcter comprovarà, en el document que comentem, que eixa creença no és certa. Diria que poques voltes s'han fet crítiques al PP i al PSOE que són tan fortes com difícils de rebatre.

Realment, el valencianisme dialògic no és un moviment carregat de bones intencions però en el fons inútil. Per contra, és un conjunt de principis ètics i de mètodes d'investigació que permeten fer unes anàlisis socials que, alhora que mostren les deficiències de la societat valenciana actual, són expressades sense extremismes (els quals no afavorixen a qui fa propostes de renovació, sinó a qui té el poder). A més, la reflexió crítica sobre el passat immediat del valencianisme permet curar i tancar ferides socials. I, la suma de tot plegat, potencia que el valencianisme tinga més incidència en la societat valenciana, que és on està el futur. «Resistent», no farem res més que morir en l'aïllament, en la clausura, en el silenci. L'objectiu és créixer, i no hi ha creixement sense incidència social.

5 Conclusions

Crec que la presentació d'una part dels treballs que inclou el llibre *Vida amunt i nacions amunt* ha mostrat que ens trobem davant d'un llibre important. A més, l'obra no és significativa només per al valencianisme: també ho hauria de ser per al conjunt dels intel·lectuals valencians, siga quina siga la seua adscripció ideològica. Per a demostrar el segon vessant, reproduiré paraules de la «presentació» del llibre, feta per Carlos L. Alfonso Mellado, degà de la Facultat de Dret de la Universitat de València.

Afirma que el llibre *Vida amunt, nacions amunt* «és d'un interès extraordinari, no sols per les qualitats de les aportacions, sinó també perquè aprofundeix en un debat de calat profund», la «reestructuració dels equilibris de poder a tot l'àmbit mundial», la qual afecta «la relació entre les nacions, els pobles, les nacionalitats i regions i els estats».

Per una altra banda, «l'obra s'endinsa en un segon aspecte no menys essencial: què som els valencians?, què volem ser?, quin paper hi podem tenir?» Alfonso Mellado indica que sovint hem tractat eixa qüestió «enmig del fragor de la confrontació política», cosa que ens ha fet «preocupar-nos pel que ens divideix i no pel que ens ha d'unir».

L'alternativa que proposa és la que conté el llibre que comentem: «L'obsessió per posar-nos cognoms i etiquetes ens ha fet oblidar que només com a valencians –sense cognoms– trobarem el nostre lloc. I que això passa per oblidar qualsevol complex, per acceptar el que ens uneix amb altres comunitats sense pensar que així es desvirtua la nostra identitat i per entendre que els nostres marcs de confluència d'interessos són prou clars, per exemple la Mediterrània, i que només des d'ells i des de la nostra verdadera història trobarem la nostra pròpia identitat i presència a Europa».

Ara bé, la importància de l'obra comentada és purament potencial (com la de qualsevol llibre). La seua importància només serà efectiva si és llegit, comentat i debatut. La primera edició del llibre (que és molt atractiva: tapes dures de cartó d'un color roig molt viu) ja s'ha exhaurit, cosa que indica un cert interès. Esperem que la segona edició tindrà eixida i, sobretot, que apareixeran anàlisis i comentaris en publicacions, tant en investigacions universitàries com en diaris i revistes d'informació general. Si això passa, augmentarà la formació del valencianisme i dels valencians, alhora que amainarà correlativament la temptació de voler excloure d'un colp tots aquells que no pensen com nosaltres (com ara actuant com si no existiren). El valencianisme dialògic ha parlat amb argumentacions i sense desqualificacions. A més de produir-se, les respostes haurien de tindre la mateixa dignitat i la mateixa altura investigadora.